

ISSN: 2141-9773

e-ISSN: 2791-9773

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ
KAREFAD

Türkiye’de Göç, Entegrasyon ve Eğitim Hakkına Erişim Üzerine Bir Değerlendirme

Veysal Dumancı * , Cemil Gür †

Öz

Türkiye'nin temel meselelerinin başında gelen göç konusu ülkenin en önemli konu başlıklarından birini oluşturmaktadır. Göç, etkileri ve boyutları bakımından sürekli farklılaşan bir olgudur. Göç ile mücadele etmek ve buna dönük yeni çözümler üretmek Türkiye'nin ele alması gereken önemli bir konudur. Hiç şüphesiz, bölgesel ve küresel açıdan Türkiye'nin konumu, bundan sonra da oluşacak yeni göçlerin ve bunlara dair çözüm arayışlarını gündemde tutmaya devam edecektir. Bu araştırma Türkiye'nin geliştirdiği göç politikalarının, göçmenlerin entegrasyonları ile haklara ve bu bağlamında eğitim hakkına erişimleri üzerine bir değerlendirme yapmayı amaçlamaktadır. Çalışma sonunda; uzun kalış sürelerinin göçmenlerin (mülteci, sığınmacı) toplum tarafından kabulünü olumsuz etkilediği, bunun bir sonucu olarak da göçmenlerin entegrasyonunun toplumda bir karşılığının olmadığı ve göçmen çocukların eğitim hakkına erişimlerinde istenilen düzeye ulaşılamadığı dikkat çekmektedir. Araştırmanın, göçmenlerin entegrasyonu ve eğitimi ile ilgili olarak bundan sonra yapılacak çalışmalar ile göçmenlerin entegrasyonu ve eğitimi ile ilgili politika yapıcı ve uygulayıcılara katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, entegrasyon, göçmenlerin eğitimi, hak, haklara erişim

*Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, Hatay/Türkiye veysaldumanci@hotmail.com

† Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, Hatay/Türkiye, senaozge44@gmail.com

Makale Geliş Tarihi: 14.02.2022

Makale Kabul Tarihi: 21.04.2022

Türü: Araştırma Makalesi

ISSN: 2141-9773

e-ISSN: 2791-9773

CANKIRI KARATEKİN UNIVERSITY
JOURNAL OF FACULTY OF LETTERS
KAREFAD

An Assessment on Migration, Integration and Acces to the Right to Education in Turkey

Veysal Dumancı * , Cemil Gür†

Abstract

Migration, which is one of the main issues of Turkey, constitutes one of the most important topics of the country. Migration is a phenomenon that is constantly changing in terms of its effects and dimensions. Combating migration and producing new solutions for it is an important issue that Turkey should address. Undoubtedly, Turkey's regional and global position will continue to keep new migrations and the search for solutions for them on the agenda. This research aims to evaluate the immigration policies developed by Turkey on the integration of immigrants and their access to rights and, in this context, the right to education. At the end of the study; It is noteworthy that long periods of stay affect the acceptance of immigrants (refugees, asylum seekers) negatively by the society. It is expected that the research will contribute to the future studies on the integration and education of immigrants and policy makers and practitioners related to the integration and education of immigrants.

Keywords: Migration, integration, education of immigrants, rights, access to rights

Giriş

*Teacher, Ministry of National Education, Hatay/Turkey, veysaldumanci@hotmail.com

†Teacher, Ministry of National Education, Hatay/Turkey, senaozge44@gmail.com

Received: 14.02.2022

Accepted: 21.04.2022

Type: Research

Çok boyutlu, dinamik ve karmaşık yapısıyla sürekli artan göç, toplum ve ülkeleri farklı açılardan etkilemeye devam etmektedir. 19. yüzyılda belirgin hale gelen ve küreselleşmenin etkisiyle artan uluslararası göç hareketleri, 20. yüzyılda eşi görülmemiş bir büyüme eğilimine girmiştir. Günümüzde de uluslararası göçlerin yoğunluğu oldukça belirgindir. Günümüzde göçün artmasının başlıca sebepleri arasında eşitsizlik, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık ile şiddet olayları yer almaktadır. Bu sebepler nedeniyle insanların daha iyi hayat şartlarına ulaşmak istemeleri, göç eden insan sayısını her geçen gün artırmaktadır. 2019 yılında, uluslararası göçmenlerin sayıları dünyadaki toplam nüfusun %3,5'ine denk gelen 272 milyon sayısına ulaşmıştır (International Organization for Migration [IOM], 2018). Uluslararası göçmenlerden ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti ve siyasi düşüncesi sebebiyle zulüm göreceğini düşünerek başka bir ülkeye sığınmak mecburiyetinde kalan mülteci sayılarında da büyük artışlar görülmektedir. 2020 yılsonu verilerine göre dünya genelindeki sığınmacı ve mültecilerin sayısı 30 milyonu geçmiştir (United Nations High Commissioner for Refugees [UNHCR], 2021).

Türkiye, refah seviyesi yüksek olan Avrupa kıtasına geçiş için uygun konumda olması nedeniyle göçlerden önemli ölçüde etkilenen bir ülkedir. 1980'li yıllara kadar yakın bölgesindeki Müslüman ve Türk nüfusun büyük göç dalgalarıyla karşı karşıya kalan Türkiye, bu tarihten sonra farklı coğrafyalardan gelen yabancıların giderek artan miktarda göçlerine de sahne olmuştur. Türkiye'ye göç edenlerin sayısı, soğuk savaş yıllarından sonra çok hızlı bir biçimde ilerleyen küreselleşmenin de etkisiyle, bölgesinde ve dünyada ortaya çıkan çatışmalar ile ekonomik sebeplerden dolayı daha çok artmıştır. Ancak bu süreçte göç hareketlerinin türü ve nedenlerinin de farklılaştığı görülmeye başlanmıştır. Bundan dolayı iltica ve düzensiz göç hareketlerinde büyük bir artış yaşanmıştır. Günümüzde halen bu durumun devam ettiği görülmektedir. Özellikle de 2011 yılından itibaren Suriye iç savaşından kaynaklı büyük göçler sonrası Türkiye dünyanın en çok göçmen* barındıran ülkesi durumuna gelmiştir. Türkiye 2021 yılında, 3,6 milyon geçici koruma altındaki Suriyeli ile 400 bin civarında uluslararası koruma talebi başvurusunun yer aldığı yaklaşık 4 milyon göçmene ev sahipliği yapmaktadır (UNHCR, 2018).

Bu bağlamda göç ve göçmenler konusu, uzun süre Türkiye'nin öncelikli sorunları ve en önemli gündem maddeleri arasında yer almaya devam edecektir. Türkiye'deki göç konusunda yapılan çalışmaları özellikle

---

* Göçmen: Ekonomik gerekçelerle, ülkesini gönüllü olarak terk ederek başka bir ülkeye, o ülke yetkililerinin bilgi ve izni ile yerleşen kişidir. Göçmen kavramının tanımı ile Türkiye'ye gelenlerin gelme sebepleri birbirinden farklıdır. Ancak çalışma kapsamında kullanılan göçmen kavramı, şemsiye bir kavram (mülteci, sığınmacı, kaçak, göçmen, muhacir, yabancı) olarak kullanılmıştır.

son yıllarda artış göstermiştir. Alanyazın incelediğinde göç ve göçmenlere yönelik Bozkaya (2021a)'nın yaptığı "Sosyal Bilgiler Dersinde Güncel Konuların Ele Alınması ve Göçmen Öğrencilerin Toplumsal Uyumları" adlı çalışmada, her geçen gün sayıları artan göçmenlerin ileride ülkemizin toplumsal huzurunu etkileyebilecekleri varsayımıyla, göçmen çocukların eğitimi konusunun üzerinde önemle durulması gereken bir durum olduğu vurgulanmıştır. Taştan & vd. (2016) "Uluslararası Kitleli Göçler ve Türkiye'deki Suriyeliler" çalışmalarında göç sonrası toplumsal uyum ile ilgili sorunların çözümünde eğitimin önemli olduğunu vurgulamışlardır. Morali, (2018) çalışmasında "Suriyeli Mülteci Çocuklara Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar", aynı zamanda sınıflarda öğrenci sayısının fazla olması sebebiyle öğrencilerle yeteri kadar ilgilenilmediğini de belirtir. Öğrencilerin yaşadıkları birçok sorunun dil kaynaklı olduğunu, bu yüzden de dil öğretiminin önemli olduğunu söylemiştir Levent (2017). "Türkiye'deki Suriyeli Öğrencilerin Eğitime Yönelik Okul Yöneticilerinin Görüşleri" çalışmasında okul yöneticilerine ve öğretmenlere, öğrencilerle iletişim ve çok kültürlü eğitim seminerleri verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Büyükkiz ve Çangal (2016)'ın "Suriyeli Misafir Öğrencilere Türkçe Öğretimi Projesi Üzerine Bir Değerlendirme" adlı çalışmasında, kamplarda verilen eğitim süreci yıllara göre analiz edilmiştir. Bozkaya (2020), "Çokkültürlü Sınıf Ortamı ve Aidiyet" adlı çalışmasında, çokkültürlü sınıf ortamının oluşturulması ve aidiyet ile ilgili Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2010 yılından bugüne kadar yaptığı çalışmaları yıllara göre incelemiştir. Görüldüğü gibi göç entegrasyon, hak ve hizmetlere erişimi inceleyen yeterli çalışma örneği bulunmamaktadır. Bu çalışmanın bu bakımdan literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmanın en temel hak olan eğitim bağlamında olması, aynı zamanda çalışmanın araştırılmaya değer yanını ve temel motivasyonunu oluşturmaktadır.

Göç Olgusu ve Göçe Dair Kavramsal Açıklamalar

Günümüz toplumlarının sosyo-kültürel, politik ve ekonomik yapılarını önemli ölçüde etkileyen göç hareketleri, çok yönlü bir özelliğe sahiptir (Mutluer, 2003). Tarihsel gelişimine bakıldığında göç; sosyo-ekonomik dönüşüm ve değişimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir olgudur. Diğer bir taraftan da göç; sosyo-ekonomik dönüşüm ve değişimlere de sebep olan önemli bir etkidir. Göç bu açıdan ele alındığında hem sebep hem de sonuç olarak ifade edilebilmektedir (İçduygu ve Sirkeci, 1999). Eğitim alanı da önemli olan göç olgusu, uluslararası ilişkiler, hukuk, siyaset, ekonomi, antropoloji, coğrafya, demografi, tarih, sosyoloji, psikoloji gibi multidisipliner bir çalışma alanı olduğundan farklı disiplinlerce de çeşitli açılardan ele alındığı görülmektedir (Sinha ve Ataullah, 1987). Dolayısıyla çok yönlü bir kavram olan göç ile ilgili tek bir tanım olmadığı, bu yüzden farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. İngilizcede "migration" sözcüğünün karşılığı olan göç, Zelinsky (1971) tarafından 'yer ve sosyal

alandaki eşzamanlı değişiklikler' olarak tanımlanırken, Kearney (1986) tarafından 'insanların coğrafya üzerinde yaptıkları yer değişiklikleri' olarak ifade edilmiştir. Karpas (2003) göçü 'insanların buldukları yerden ulaşmak istedikleri yere doğru hareketleridir' şeklinde tanımlarken, Ozankaya (1984) ise 'insan veya toplulukların buldukları yerden başka bir yere gitmeleri' olarak tanımlamıştır.

Göç kavramının sosyal boyutunu ifade eden Eisenstadt (1953) ise bir insanın veya grubun bulunduğu toplumdan başka bir topluma fiziksel olarak geçmesi olarak tanımlamıştır. Bu tanıma göre esas olan bireyin daha önce ikamet ettiği yere ait olan sosyal yaşamını geride bırakıp göç ettiği ve yeni yaşamındaki ikamet yerinde yeni bir sosyal yaşama başlamasına vurgu yapılmıştır. Her türden mekânlar arası hareketliliği göç olarak değerlendiren Lee (1966)'ya göre ister kısa isterse uzun ya da ister kolay isterse zor olsun her göç bir menşei (orijini), bir amacı ve bir engeli içinde barındırmaktadır. Bu değerlendirmelere göre sosyal bir olgu olan göç, mekânlar arası bir değişimi ifade etmektedir. Fakat bu mekânlar arası değişikliklerin göç olarak değerlendirilmesi için önemli bir etki oluşturacak anlamlı bir uzaklığa ve sürekliliğe sahip olması gerekmektedir (Erder, 2006). Göçün sosyal boyutunun yanında siyasal boyutu da önemlidir. Çünkü göç, yaşanan mekânın kalıcı veya geçici olarak siyasal sınırlarının dışına çıkmayı ifade etmektedir. Bu yüzden uzamsal bir hareket olan göç, bir yerden, bir toplumdan veya siyasal birimden başka birine doğru gerçekleşen bir insan aktarımıdır (Faist, 2003). Göç kavramının daha kapsayıcı tanımları da mevcuttur: Göç, Marshall (1999)'ın Sosyal Bilimler Sözlüğü'nde, "bireylerin ya da grupların, sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim birimleri ya da toplumlara doğru kalıcı hareketi..."; Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM)'un 2009 yılında hazırladığı Göç Terimleri Sözlüğü'nde ise "süresi, yapısı ve nedeni fark etmeksizin birey ya da grupların uluslararası bir sınırı geçmesi ya da bir devlet içerisinde yer değiştirmesi" şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca bu aşamada göçmen, mülteci, sığınmacı ve entegrasyon kavramlarının açıklanması da uygun olacaktır.

IOM (2009)'un yayınladığı Göç Terimleri Sözlüğü'nde bu terimler şu şekilde ifade edilmiştir. "Göçmen, ekonomik yönden daha iyi bir ortam ya da daha iyi bir gelecek umuduyla, farklı yerlere ya da başka devletlere giden insanlara veya ailelere denir." Mülteci, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında yaşamını sürdürebileceği başka bir ülkeye sığınan birey veya bireylerdir. Kısaca ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi sebebiyle zulme uğrayacağını düşünen, vatandaşı olduğu ülkeye korktuğu için dönemeyen veya dönmek istemeyen kişileri ifade etmektedir. Sığınmacı, bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve bu istek üzerine mültecilik için başvurusunun sonucunu bekleyen birey veya bireylerdir. Diğer bir ifade ile, mülteci olarak

uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmi olarak tanınmamış kişilere denir. Bu terim genellikle, mülteci statüsü almaya yönelik başvurularının hükümet ya da BMMYK tarafından karara bağlanmasını bekleyen kişiler için kullanılır. Statüleri resmi olarak tanınmamış da olsa, sığınmacılar menşei ülkelerine zorla geri gönderilemezler ve haklarının korunması gerekir. Sığınmacı kavramı, mülteci kavramından hemen önceki adım olarak da bilinmektedir. Entegrasyon ise karşılıklı çok yönlü bir süreci ifade eden bir tür “kültürleşme uyum plan ve politikasıdır.”

Entegrasyon, Toplumsal Kabul Düzeyi ve Haklara Erişim

“Göç edenlerin en sık karşılaştıkları sorunlar eğitim, güvenlik, ekonomik, konut, sağlık ve kültürel bütünleşmedir (Bozkaya, 2021f).” Türkiye, tarih boyunca önemli ve büyük göçlere sahne olmuş günümüzde de dünyanın en çok göçmenin barındığı veya transit geçiş için kullandığı ülke haline gelmiştir. Buna sebep olan en büyük etkenlerden biri ise Suriye iç savaşının neden olduğu kitlesel göçlerdir. Geçici koruma statüsünde olan Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin sayıları 4 milyon civarındadır [Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), 2022]. Ayrıca çoğunluğu Irak, Afganistan ve İran’dan Türkiye’ye gelerek uluslararası bir koruma arayan göçmenlerin sayıları ise 400 bin kişi civarındadır. Bu verilere göre Türkiye’deki toplam göçmen sayısının 4 milyondan fazla olduğu ve yaklaşık Türkiye nüfusunun %5’ini oluşturdukları görülmektedir (Erdoğan, 2019). Mevcut göçmen sayısının fazla olmasına rağmen Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)’nin göçmenler için önerdiği ve uluslararası standartlara göre uygulanabilir olan sadece üç kalıcı çözüm yolu bulunmaktadır. Bunlar, üçüncü bir ülkeye yerleştirme, evine gönüllü geri dönüş ve entegrasyon seçenekleridir. Göçmenleri üçüncü bir ülkeye yerleştirme; göçmenlerden yaşadıkları ülke içerisinde risk altında olan ve evine güvenli dönüş olanağı olmayan durumda olan ve çok sınırlı sayıda göçmen için var olan bir seçenektir. UNHCR verilerine göre, üçüncü ülkelere 2018 yılında önerilen 16.040 kişiden 8.980 kişi ancak üçüncü bir ülkeye yerleşebilmiştir. 2019 yılında önerilen 15.747 kişiden 10.268 kişi üçüncü bir ülkeye yerleşebilme olanağından yararlanabilmiştir (UNHCR, 2018; UNHCR 2019). Eve gönüllü dönüş seçeneği ise, göçmenleri ülkelerinden göçe zorlayan koşulların ortadan kalkması durumunda ve gönüllü olarak göçmenlerin kendi ülkelerine dönmek istemeleri durumunda mümkündür (Şimşek, 2019; UNHCR, 2018). Fakat günümüzde göçmenlerin geldikleri kaynak ülkelere bakıldığında ülkelerde barışın, huzurun ve ekonomik refahın şartlarının tesis edilemediği gibi şartların giderek daha da kötüleştiği görülmektedir. Bundan dolayı Türkiye’deki göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun Türkiye’de kalmaya devam edecekleri görülmektedir. Türkiye’de bulunan göçmenler için en geçerli olan seçeneğin entegrasyon olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte entegrasyon sürecinde de farklı engeller bulunmaktadır. Bunların başında göçmenlere yönelik yerel halktaki bazı olumsuz düşünce ve

önyargılar gelmektedir. “Ucuz ve kaçak iş gücü sağlamaları nedeniyle işsizliği artırıyorlar, kendilerine ayrıcalıklar tanınması beni rahatsız ediyor, ülkenin kısıtlı imkânlarını tüketiyorlar, bir kısmına vatandaşlık verilmesi beni rahatsız ediyor, kültürel olarak farklı olmaları nedeniyle huzursuzluk nedeni, suça meyilli olmaları nedeniyle sorun oluyorlar, toplum huzurunu kaçııyorlar, ülkenin milli kimliğine zarar veriyorlar” (Aydın vd., 2021) şeklindedir.

Türkiye eğilimleri araştırma raporuna göre yerel halkın göçmenlere dair memnuniyet oranının çok düşük olduğu tespit edilmiştir. 2018 yılında %13,7 düzeyinde olan Suriyeli göçmenlere yönelik memnuniyet oranı, 2019 yılında %12,9’a, 2020 yılında ise %8,2’ye kadar gerilemiştir (Aydın vd, 2019). Ayrıca 2019 tarihli Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması’nda göçmenlerin hayat şartlarının iyileştirilmesinin gerekli olduğunu düşünenlerin %3,6 oranında oldukları tespit edilmiştir (Aydın vd., 2019). KONDA araştırma ve danışmanlık şirketinin 2016 yılında yaptığı araştırmada da toplumun göçmenlerin uyumlarına dair bakış açısının olumsuz olduğu görülmektedir. Göçmenlere oturma izni, çalışma izni ve kamp dışında yaşama izni verilmesi konusunda göçmenlerin entegrasyonuna olumlu yaklaşım gösterenlerin sayısı toplumun sadece beşte biriyle sınırlı kalmıştır. Bununla birlikte toplumun önemli bir kısmı da göçmenlerin ekonomi ve güvenlik açısından olumsuz düşünmektedir. Göçmenlerden dolayı ekonominin zarar gördüğü, iş imkanlarının azaldığı, kentlerdeki güvenlik ortamının kötüleştiği ve kültürel açıdan benzer olmadığını düşünenlerin toplumun dörtte üçünü oluşturduğu görülmüştür. Bu veriler ışığında toplumun genel olarak göçmenlerin entegrasyona bakışının olumsuz olduğu ve izlenen entegrasyon politikasının toplumda yeterli desteği görmediği belirtilmektedir (Aydın vd., 2021).

Erdoğan (2020)’nın yaptığı Suriyeliler Barometresi adlı araştırmada da toplumun göçmenlere karşı toplumsal kabul düzeyinin az olduğuna dair benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Nitekim Suriyeli göçmenlerin nerede yaşamaları gerekir sorusuna verilen yanıtlar, insanların göçmenlerle birlikte yaşamaya olumsuz yaklaştığını göstermiştir. Göçmenlerin istedikleri yerlerde yaşayabileceklerini düşünenler %5,3 ile eşit şekilde illere dağıtılmalarını düşünenler %5’tir. Bu iki düşüncede olanların toplamları %10,8 ile sınırlı kalırken, kendi ülkelerinde kurulacak güvenli bölgelerde yaşasın diyenlerin oranı %44,8 iken Türkiye’deki kamplarda yaşamalılar diyenler ise %15’tir. Türkiye’de kurulacak özel şehirlerde yaşamalılar diyenler %2,4 iken geri gönderilmeleri gerektiğini savunanlar ise %25’tir. Türkiye’den gönderilmeleri gerektiği yönündeki önerilerin %87,2 oranında toplum tarafından desteklendiği görülmüştür. Suriyeli göçmenlerle birlikte ve huzur içinde yaşanabileceğine inanlar %8,6, ülke ekonomisine faydalı olduklarını düşünenler %1,4, topluma kültürel açıdan bir zenginlik olduklarını düşünenler ise %1,3 gibi düşük bir oranda kalmıştır. Ayrıca

toplumun Suriyeli göçmenlerle birlikte yaşamaya hazır olmadığı, göçmenlere Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının verilmesi ile ilgili verdikleri cevaplarda da görülmüştür: Türk toplumun %76,5'inin göçmenlere kesinlikle vatandaşlık verilmemesi gerektiğini ve buna karşı olduğu, %18,7'sinin ise göçmenlere belirli koşullar içerisinde (eğitilmiş olma, dil bilme, Türkiye'de doğma, Türk kökenli olma, belirli bir süre ülkede yaşama, bir Türk vatandaşı ile evlenme gibi), %1,5'inin de koşulsuz olarak göçmenlere vatandaşlık verilmesi gerektiğini söyledikleri görülmüştür (Erdoğan, 2020). Bu gelişmeler ışığında “Suriyeliler de bu tepkileri görmekte ve istenmediklerine şahit olmaktadır. Bir kısmı bu konuda Türklere hak verirken bunun sebebinin sorun çıkaran Suriyeliler olduğu ve onların gönderilmesinin en doğru çözüm olacağını belirtirken bazılarının da şikâyet edilen konuların vatandaşlıkla gelecek yükümlülüklerle birlikte önlenebileceği düşüncesine sahip olduğu görülmektedir” (Gülyaşar, 2017).

Özatalay ve Doğuç (2019)'un *Türkiye'de Ayrımcılık Algısı* adlı çalışmalarında, göçmenlere yönelik “ayrımcılık hiç yaşanmamaktadır” diyenler %24,15 iken, “nadiren ve bazen yaşanıyor” diyenler %39,57, “çoğunlukla ve her zaman yaşanıyor” diyenlerin ise %36,28 oranında oldukları görülmüştür. Dolayısıyla Türkiye'de göçmenlere yönelik ayrımcılığın yapıldığı toplumun üçte biri tarafından kabul edilmektedir. Bununla birlikte toplumsal alanda göçmenlere yönelik ayrımcılığın bir karşılığının olduğu görülmektedir. Bütün bu araştırma verileri ışığında, göçmenlerle ilgili toplumsal düşüncelerin olumsuz olduğu, toplumun göçmenleri toplumsal kabul düzeyinin çok düşük ve toplumun göçmenlerle bir arada yaşama ile ilgili tereddütlerinin olduğu görülmektedir. Entegrasyon sürecinde toplumun göçmenleri toplumsal kabul düzeyi dışında önemli olan başka bir konu ise Türkiye'de yaşayan göçmenlerin hak ve hizmetlere erişimleri konusudur. Ülkelerin göç politikalarının önemli bir kısmını entegrasyon bağlamında hak ve hizmetlere erişim konusu oluşturmaktadır. Türkiye'de yaşayan yabancıların neredeyse tamamının geçici koruma statüsünde veya uluslararası koruma başvurusu sahibi oldukları görülmektedir. Bu durum sağlıklı bir entegrasyon sürecini engelleyen etkenlerdendir. Bu bakımdan Türkiye'nin sağlıklı ve kapsamlı entegrasyon sürecinde belirli hak ve hizmetlere (eğitim, sağlık, çalışma gibi) erişimi olanaklı kılan alt düzeyde ve entegrasyona benzeyen politikaları uyguladığı belirtilmektedir (Şimşek, 2018). Türkiye'de yaşayan göçmenlerin belirli hak ve hizmetlere ne düzeyde erişebildikleri sorusu bu yüzden oldukça önemlidir. Çalışma kapsamında hak ve hizmetlerden eğitim konusuna değinilecektir.

Türkiye’de Göçmenlerin Eğitimi

Eğitim hakkı çocuk için en temel haklardan biridir. Eğitim, bireyleri ekonomik açıdan geliştirirken, sosyal, kültürel ve politik açıdan ise onlara iyi bir yol göstericidir. “Okuma yazma bilmeme çok ciddi sorunlara neden olmaktadır. Ülkelerin nüfus planlamasında, yoksulluğun önlenmesinde, kaliteli ve insanca yaşam sağlamasında eğitimin rolü son derece önemlidir” (UNICEF, 1999). Türkiye 1995 yılından itibaren Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ye taraf bir ülkedir. Bu sözleşme kapsamında yer alan eğitim hakkı, hiç kimsenin eğitim ve öğretim hakkından mahrum bırakılmayacağını ifade etmektedir (Human Rights Watch, 2015). Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 42. Maddesi okulların din, dil, cinsiyet ve ırk ayrımı yapılmaksızın tüm insanlara açık olduğunu ve ilköğretimin tüm yurttaşlar için kamuya ait okullarda parasız ve zorunlu olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla hem iç hukuk hem de uluslararası hukuk tüm çocukların eğitim hakkını teminat altına almaktadır. “Küçük yaşta eğitim alan çocukların, dünya görüşlerinin şekillenmesinde ve devlet tarafından verilen kimliklerin özümsemesinde eğitimin önemli bir görevi vardır (Bozkaya, 2021c).” Özellikle son yıllarda dünya genelinde artan göç hareketleri nedeniyle Birleşmiş Milletler’in hazırladığı raporlarda göçmen çocukların eğitim hakkına erişiminin yetersizliği göz önüne serilmektedir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin 2019 tarihli Krizdeki Mülteci Eğitimi raporundaki verilere göre dünyada 18 yaş altı olan 7,1 milyon göçmen çocuğun 3,7 milyonu, yani yarısından fazlası eğitim imkânı bulamamaktadır (UNHCR, 2019). Dolayısıyla bu veriler dünyada göçmen çocukların en çok sayıda misafir edildiği Türkiye’yi doğrudan ilgilendirmektedir. Türkiye’de 2018 yılı verilerine göre 5-17 yaşlar arası eğitim çağında bulunan yaklaşık 1 milyon 235 bin göçmen öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerden yaklaşık 1 milyon 47 bini ise Suriyeli göçmen çocuklardan oluşmaktadır. Türkiye’de bulunan Suriyelilerin yaklaşık %29’una denk gelen bu sayı oldukça fazladır. Fakat Türkiye’de bulunan tüm göçmen çocukların eğitim olanaklarına erişebildikleri söylenemez (Erdoğan & Çorabatır, 2019). Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) verilerine göre eğitim çağında bulunan ve eğitim olanağı bulan göçmen öğrencilerin oranı sadece %59,3’tür. Bu oran okul çağındaki göçmen öğrencilerin 732.072’sini oluşturmaktadır. Okul imkânı bulan göçmen öğrencilerin 534.922’si devlet okullarında öğrenim görmektedir. Bu öğrencilerin 478.221’i Suriyeli, 56.701’i Iraklıdır. Geçici Eğitim Merkezleri (GEM)’de 90.512 Suriyeli göçmen öğrenci; açık okullarda 17.624 göçmen öğrenci olmak üzere toplam sayının %61,39’u okullaşma ve eğitim imkânından faydalanabilmiştir. Bu oran 643.058 göçmen öğrenciye denk gelmektedir (MEB, 2019). 2020 yılına kadar hizmet veren geçici koruma altındaki yabancı uyruklu öğrencilerin kamuya ait okullarda aldıkları eğitimlerde Türkçe müfredat uygulanmıştır (TBMM, 2018). GEM’lerde ise

Türkçe öğretimi ile Arapça müfredat birlikte uygulanmıştır. 2014 ile 2020 yılları arası açık kalan GEM'ler bu bakımdan Suriyeli göçmen çocukların eğitilmelerinde önemli bir işlev üstlenmiştir. Ancak müfredatın Arapça olması, denklik için ibraz edilen karne ve diplomalarla ilgili belirsizlikler, gönüllü eğiticilerin (öğretmenlerin) kalitesi, öğrencilerin devamsızlıkları, bir ülkede iki (paralel) eğitim sisteminin oluşma riski, bu sürecin kalıcılığa dönme riski gibi nedenlerle ve fiziki olanakları da yetersiz olan GEM'ler, 2018 yılında kademeli olarak kapatılmaya başlanmıştır. Bu süreç 2020 yılında tamamlanarak bu merkezlerde öğrenim gören göçmen öğrenciler 2018-2020 yılları arası kamuya ait okullara geçişleri sağlanmıştır. Göçmen çocukların kısa süreliğine eğitim ihtiyacını karşılamak için kurulan GEM'lerin sayısı Mart 2017'de 432 iken, 2018 yılı sonunda sayıları 211'e kadar düşürülmüştür (MEB, 2019).

Türkiye'de göçmen çocukların eğitim olanaklarına erişimleri için gösterilen bütün bu çabaya rağmen okula erişim oranıyla ilgili istenen hedefe ulaşamadığı ve Suriye kökenli olmayan göçmen çocuklar ile beraber toplamda ancak 500 bin civarında göçmen çocuğun eğitime erişim imkânı yakalayabildiği görülmektedir (Erdoğan, 2019; Erdoğan ve Çorabatır, 2019). Dolayısıyla eğitime erişim; dil engeli, bilgi eksikliği, ekonomik zorluklar, oturma izni alamama gibi nedenlerle okula gidemeyen göçmen çocuklar ile tercihen okula gitmek istemeyen göçmen çocukların bir an önce okula erişimlerinin sağlanması gerekmektedir. Çünkü göçmenlerin eğitimi toplumsal uyumun sağlanmasında ve göçmen kayıp bir nesil olmaması için oldukça önemlidir (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018; MEB, 2019).

“Türkiye'de milli eğitim sisteminin genel amacı, “iyi vatandaşlar” yetiştirmektir. Özellikle bu amacın gerçekleşmesinde okullara büyük sorumluluklar düşmektedir (Bozkaya, 2021d).” Göçmen çocukların kayıp nesil olarak ortaya çıkması, uzun vadede toplumsal uyum ya da entegrasyon sürecinde bazı sorunları beraberinde getirecektir. Bu sebeple göçmen çocukların eğitime erişim olanaklarının sağlanması, okullardaki fiziki olanakların geliştirilmesi için uluslararası yardımlara başvurmak gibi tedbirlere başvurulması büyük önem taşımaktadır (Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018). Ayrıca göçmen çocukların eğitime erişim olanaklarının iyileştirilmesi ile göçmen çocukların okul başarısı ve yerel halkın tereddütlerinin giderilmesi için bazı tedbirler alınmasına da ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak bu süreçte yerel çocukların eğitimi ve yerel toplumun tüm hassasiyetlerinin göz önünde bulundurulması da son derece önemlidir (Erdoğan ve Çorabatır, 2019; Kamu Denetçiliği Kurumu, 2018). Bütün bunlarla birlikte eğitime erişim imkânlarının dışında halk eğitim merkezleri tarafından yürütülen eğitimlerle de göçmenlerin yaygın eğitim kapsamındaki faaliyetlere katılımları da sağlanmaktadır. 2014-2018 yılları arası yaygın eğitim faaliyetlerine ve mesleki-teknik içerikli kurslara toplam 400 bin civarında göçmenin katıldığı MEB verilerinden görülmüştür. Bu kurslar

göçmenlerin topluma sosyal uyumlarının sağlanmasında oldukça faydalıdır. Ancak bu kurslarda göçmenlerin, verilen bu eğitimleri aldıktan sonra öğrendikleri meslekleri icra edebilecekleri alan da oldukça kısıtlıdır. Bu yüzden dil öğretimini hedefleyen kurslar dışında düzenlenecek olan kursların, üretimi ve istihdamı hedefleyen ve yereldeki istihdam imkânlarını olumsuz etkilemeyecek şekilde planlanmalıdır (Erdoğan ve Çorabatır, 2019; MEB, 2019).

Sonuç ve Değerlendirme

Uluslararası normlar kapsamında göçmenlerin evlerine güvenli bir dönüş imkânı oluşmadığından, diğer ülkelere yerleşmenin oldukça düşük seyretmesi ve göçmenlerin büyük çoğunluğunun Türkiye’de yaşamaya devam etmek istemeleri nedeniyle en gerçekçi seçeneğin sosyal uyum veya entegrasyon olduğu görülmektedir. Ancak bu süreçte bazı zorluklar vardır. Bunların ilki, göçmenlere yönelik olumsuz toplumsal kanaat ve toplumun göçmenleri kabul düzeyinin düşük olmasıdır. İkincisi de Türkiye’nin göçmenleri geçici olarak görmesi ve bu yüzden detaylı bir entegrasyon politikası yerine sadece bazı hizmetlerin erişimine olanak veren entegrasyona da benzeyen bir uyum politikası uygulamasıdır. Bunun sebepleri ise Türkiye’nin mevcut olanakları, yasal mevzuatı, yasal uygulamaları ve göç yönetimi olarak ifade edilebilir. Ayrıca entegrasyon ile birlikte göçmenlerin hak ve hizmetlere erişimi ise göç politikalarında önemli bir boyutu oluşturmaktadır. Bu bakımdan göçmenlerin bazı hak ve hizmetlere erişiminde yaşanan sorunların başında gelen eğitime erişim sorunu, entegrasyon açısından önemli bir yere sahiptir.

Göçmen çocukların eğitiminde gösterilen bütün çabaya rağmen istenilen sonuca ulaşamadığı görülmektedir. Türkiye’de toplam 500 bin civarında göçmen çocuğun eğitim hizmetini elde edemedikleri görülmektedir. Bunun sebeplerinin başında göçmenlerin eğitim hizmetine erişimdeki bilgi eksikliklerinin olduğu görülmektedir. Bunun çözümü olarak da göçmenlerin ailelerine yönelik eğitimi gerekliliğine dair bilgilendirici kılavuzlar ya da seminerler (iki dilde olmak kaydıyla) yapılabilir. Ayrıca dil engeli, ekonomik zorluklar, kayıt altında olmamaları, okuduğu şehirde ikamet etme zorunlulukları, maruz kaldıkları akran zorbalığı, dışlanma, öğretmenlerin ve yöneticilerin göçmen çocuklar ile ilgili bilgi ve deneyimlerindeki eksiklik, okula tercihen gitmemek, ileriki yıllarda farklı nedenlerle okulu bırakmalarının yaygınlaşması, okullardaki fiziki yetersizlikler de öne çıkmaktadır. Bu yüzden göçmen çocukların kayıp nesil olmaması ve göçmenlerin entegrasyon sürecinin sağlıklı ilerleyebilmesi için eğitime erişimlerinin desteklenmesi, okulların fiziki olanaklarının artırılması, farkındalık çalışmaları ve toplumun göçmenlerin eğitim başarıları ile ilgili tereddütlerinin dikkate alınması gerekmektedir. Bütün bu

çalışmalar, toplumda ileride göçmenlerden kaynaklanacak olumsuzlukların azaltılmasında etkili olacaktır.

Son olarak göçmenlere verilecek nitelikli mesleki-teknik eğitimin ve faaliyetlerinin ekonomideki ihtiyaçlara dikkat edilmeden ve analizlere dayandırılmadan yapılması, göçmenlere sunulan olanakların verimli kullanılmadığını göstermektedir. Göçmenlere verilen eğitimlerin üretime ve istihdama dönük ve gerçekçi hedefleri buldurması, olumlu sonuçlar alınmasında etkili olacaktır.

Bozkaya (2021b) yaptığı çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmış ve “Türkiye’de yaşayan farklı kültürel yapıdaki öğrencilerin dışlanmışlık hissi içinde olmamaları adına öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının çok kültürlülük olgusu hakkında bilgilendirilmeleri için seminerler düzenlenmelidir.” önerisinde bulunmuştur. Özellikle de mültecilerin yoğunlukta yaşadığı şehirlerde görev yapan öğretmen ve idarecilere göç olgusuna yönelik bilgilendirici eğitimler yapılmalı. Göçün zorluğunu hiç yaşamamış bir neslin insanların o insanların durumunu, bu alanda çalışmaları olan alanın uzmanı sosyolog ve psikologlardan destek alarak anlamaya çalışması da yararlı bir çalışma olabilir. “Ayrıca bununla birlikte göçmen çocukların Türk eğitim sistemine kısa, orta ve uzun vadeli etkileri, göçmen öğrencilerin Türkiye’nin geleceğindeki yeri, göç ve göçmenlere daha geniş açıdan bakan öğretim programı revizyonları yapılmalı mıdır? gibi konularda araştırmaların yapılması faydalı olacaktır. Çünkü bu konu Türkiye’nin geleceğini doğrudan ilgilendiren bir durum olarak değerlendirilmektedir (Bozkaya, 2021e).” İnsanlar ile ilgili her konuyu etkileme potansiyeli olan bir kavram olan göç, her zaman farklı yönleri ile ele alınmayı gerektiren bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Bununla birlikte etkilerinin önceden öngörülememesi, göçün daha sonradan üstesinden gelinmesi zor bir sorun olmasına zemin hazırlayacaktır (Borjas, 1994). Bu bağlamda iyi yönetilebilen göç süreci göçmenlerin yaşadıkları sosyal uyum sorunlarının aşılmasında ve göçmenlere iyi bir ekonomik ortam oluşturmada önemli işlevler üstlenecektir.

Kaynakça

- Aydın, M., Akgül Açıkmeşe, S., Çelikpala, M., Özel, S., Dizdaroğlu, C. ve Kösen, M. G. (2019). *Türk dış politikası kamuoyu algıları araştırması*. İstanbul: Türkiye Çalışmaları Merkezi-Kadir Has Üniversitesi. <https://www.khas.edu.tr/sites/khas.edu.tr/files/inline-files/TDP-2019.pdf> adresinden erişildi.
- Aydın, M., Çelikpala, M., Yeldan, E., Güvenç, M., Zaim, O. Z., Baybars Hawks, B., Tıgılı, S. D. (2021). *Kantitatif araştırma raporu: Türkiye siyasi sosyal eğilimler araştırması 2020*. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Grubu, Akademetre ve Global Akademi.
- Borjas, George J. (1994). The economics of immigration, American Economic Association, 32(4), p. 1667- 1717
- Bozkaya, H. (2020). Çokkültürlü sınıf ortamı ve aidiyet. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8(2), 245-271. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/karefad/issue/57785/823536>
- Bozkaya, H. (2021a). Sosyal bilgiler dersinde güncel konuların ele alınması ve göçmen öğrencilerin toplumsal uyumları. *Atlas Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(7), 89-101. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atlas/issue/63154/926727>
- Bozkaya, H. (2021b). The effect of social studies lessons on citizenship perceptions of 7th grade Syrian immigrant students. In: *Education Quarterly Reviews*, 4(3), p.356-367. DOI: 10.31014/aior.1993.04.03.344
- Bozkaya, H. (2021c). Teachers' views on citizenship subjects within the context of social studies literacy regarding identity formation and acquisition of citizenship awareness of immigrant students" *International Journal of Education and Literacy Studies (IJELS)* 9(4). 82-92 DOI: <http://dx.doi.org/10.7575/aiac.ijels.v.9n.4p.82>
- Bozkaya, H. (2021d). Sosyal bilgiler öğretim programında vatandaşlık eğitimi. *HAFIZA*, 3(1), 92-106. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hafizadergisi/issue/64239/935786>
- Bozkaya, H. (2021e). Göç ve göçmenlerin eğitimi ile ilgili Türkiye'deki doktora tezlerinin incelenmesi: bir içerik analizi çalışması. *Milli Eğitim Dergisi* Türkiye'de ve Dünyada Göçmen Eğitimi, 1013-1030. DOI: 10.37669/milliegitim.
- Bozkaya, H. (2021f). *Çocuk hakları ve göçmen çocukların eğitimi*. Ankara: Sonçağ Akademi

- Büyükikiz, K, K & Çangal, Ö. (2016) Suriyeli misafir öğrencilere Türkçe öğretimi projesi üzerine bir değerlendirme, Gaziantep, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(3), s.1427.
- Eisenstadt, S. N. (1953). Analysis of patterns of immigration and absorption of immigrants. *Population Studies*, 7(2), 167-180. DOI:10.1080/00324728.1953.10415301
- Erder, S. (2006). *Refah toplumunda getto*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2019). *Türkiye'deki Suriyeli mülteciler*. Ankara: Konrad Adenauer Stiftung. <https://www.kas.de/documents/283907/7339115/T%C3%BCrkiye%27deki+Suriyeliler.pdf/af9d37-7035-f37c-4982-c4b18f9b9c8e?version=1.0&t=1571303334464> adresinden erişildi.
- Erdoğan, M. M. (2020). *Suriyeliler barometresi 2019: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Erdoğan, M. M. ve Çorabatır, M. (2019). *Suriyeli mülteci nüfusunun demografik gelişimi, Türkiye'deki eğitim, istihdam ve belediye hizmetlerine yakın gelecekte olası etkileri*. Udra Programme Research Panel (s.59). Ankara. https://igamder.org/uploads/belgeler/QUDRA_TURKEY%20RESEARCHREPORT_TR.pdf adresinden erişildi.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- GİGM: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2022), *Göç istatistikleri: Geçici koruma*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden erişildi.
- Gülyaşar, M. (2017). Suriyeliler ve vatandaşlık: Yerel halk ve suriyeli sığınmacılar üzerine bir değerlendirme. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 678-705. DOI: 10.26466/opus.341263
- Human Rights Watch. (2015). *Preventing a lost generation: Turkey/"when picture my future, see nothing" barriers to education for Syrian refugee children in Turkey*. https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1115_report_cover_web.pdf adresinden erişildi.
- International Organizatın for Migration (IOM). (2009). *Göç terimleri sözlüğü*, (Ed: Bülent Çiçekli). İstanbul: IOM Yayınları.

- International Organizaton for Migration (IOM). (2018). *MCOF: Göç krizi operasyonel çerçevesi (2018-2019)*. https://turkey.iom.int/sites/default/files/sitreps/MCOF_TR.pdf adresinden erişildi.
- İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde göç hareketleri. O. Baydar (Ed.), *75 Yılda Köylerden Şehirlere* içinde (s. 249-268). İstanbul:Tarih Vakfı Yayınları.
- Kamu Denetçiliği Kurumu (2018). *Türkiye’deki Suriyeliler özel rapor*. Ankara. https://www.ombudsman.gov.tr/suriyeliler/ozel_rapor.pdf adresinden erişildi.
- Karpat, K. H. (2003). *Osmanlı nüfusu (1830-1914): Demografik ve sosyal özellikleri*. (B. Tırnakçı, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kearney, M. (1986). From the invisible hand to visible feet: Anthropological studies of migration and development. *Annual Review of Anthropology*, 15, 331-361.
- KONDA. (2016). *KONDA Barometresi: Suriyeli sığınmacılara bakış*. KONDA Araştırma ve Danışmanlık. https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2017/11/1602_Barometre62_SURIYELI_SIGINMACILAR.pdf adresinden erişildi.
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57. doi:10.2307/2060063
- Levent, F & Çayak, S. (2017) Türkiye’deki Suriyeli öğrencilerin eğitime yönelik okul yöneticilerinin görüşleri, İstanbul, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 21-46.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınhay ve D. Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2019). Ülkemizdeki tüm yabancı öğrenci sayıları/yıllara göre ülkemizde eğitime erişimi sağlanan Suriyeli öğrenci sayısı. 06 Şubat 2022 tarihinde https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_06/26115239_14_Haziran__2019_YNTERNET_SUNUUU_.pdf adresinden erişildi.
- Moralı, G. (2018) Suriyeli mülteci çocuklara Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde karşılaşılan sorunlar, Kayseri, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), s.1440.
- Mutluer, M. (2003). *Uluslararası göçler ve Türkiye: Kuramsal ve ampirik bir alan araştırması: Denizli/Tavas*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Ozankaya, Ö. (1984). *Toplumbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: Savaş Yayınları.

- Özatalay, C. ve Doğuç, S. (2019). *Türkiye’de ayrımcılık algısı türleri failleri boyutları* (s.35). İstanbul: Eşit Haklar İçin İzleme Derneği. https://www.esihaklar.org/wp-content/uploads/2021/12/Türkiyede-ayrimcilik-algisi-TR_v2.pdf adresinden erişildi.
- Sinha, V. N. P. & Atallah, Md. (1987). *Migration: An interdisciplinary approach*. Delhi: Seema Publications.
- Şimşek, D. (2018). Mülteci entegrasyonu, göç politikaları ve sosyal sınıf: Türkiye’deki Suriyeli mülteciler örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 367-392.
- Şimşek, D. (2019). Türkiye’de mülteci entegrasyonu: Zorlukları ve olanakları. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 172-187. doi:10.30784/epfad.596262
- Taştan, C & vd. (2016) Uluslararası Kitleli Göçler ve Türkiye’deki Suriyeliler’, *I. Uluslararası Göç ve Güvenlik Konferansı*, Ankara, s.18.
- TBMM. (2018). *Göç ve uyum raporu*. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf adresinden erişildi.
- UNHCR. (2018). Turkey: Operational update 2018 highlights. 6 Şubat 2021 tarihinde <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2019/02/UNHCR-Turkey-Operational-Highlights-2018-Final.pdf> adresinden erişildi.
- UNHCR. (2019). *Stepping up: Refugee education In crisis* (s. 55). Geneva. <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/71299> adresinden erişildi.
- UNHCR. (2021). *Global trends: Forced displacement in 2020*. <https://www.unhcr.org/60b638e37/unhcr-global-trends-2020> adresinden erişildi.
- UNICEF. (1999). *Dünya çocuklarının durumu*. Ankara: UNICEF Türkiye Temsilciliği Yayınları.
- Zelinsky, W. (1971). The hypothesis of the mobility transition. *Geographical Review*, 61(2), 219-249.